

mevzu

sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences

e-ISSN 2667-8772

mevzu, Eylül/September 2024, s. 12: 1135-1171

**Ortopedik Engelli Çocukların ve Ebeveynlerinin Ailede İnanç
Eğitimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi**
Examining the Opinions of Orthopedically Disabled Children and Their
Parents Regarding Faith Education in the Family

Nurhan CAN

Öğretmen, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı
Teacher, District Directorate of National
Education, Ministry of Education

nurhan.can123@icloud.com

ORCID: 0000-0002-0253-2057

Faruk KANGER

Doç. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Istanbul Sabahattin Zaim University Faculty of Islamic Sciences

faruk.kanger@izu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-1672-7784

DOI: 10.56720/mevzu.1520693

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 23 Temmuz / July 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 7 Eylül / September 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Eylül / September 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Eylül / September

Atıf / Citation: Can, Nurhan., Kanger, Faruk. “Ortopedik Engelli Çocukların ve Ebeveynlerinin Ailede İnanç Eğitimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi”. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (Eylül 2024): 1135-1171.

<https://doi.org/10.47424/10.56720/mevzu.1520693>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Bu araştırmanın amacı 11-15 yaş aralığındaki ortopedik engelli çocukların ailede inanç eğitimlerinin mevcut durumlarını incelemektir. Bu sebeple mevcut durumun anlaşılmasına yönelik ortopedik engelli çocukların ebeveynlerinin ailede inanç eğitimi verilmesi hususunda farkındalıklarının olup olmadığı, ortopedik engelli çocuklarına verdikleri inanç eğitimini yeterli bulup bulmadıkları, ailede verilen inanç eğitiminin çocukların engeliyle başa çıkmalarına yardımcı olup olmadığı, ailelerin ortopedik engelli çocuklarının inanç ile alakalı sorularına onları tatmin edecek şekilde cevap verip veremedikleri, çocukların okulda aldıkları din eğitimlerinin inanç eğitimine katkısı hususundaki görüşlerini incelemeye yönelik sorular sorulmuştur. Araştırmada karma yöntem desenlerinden eş zamanlı/ paralel desen tercih edilmiştir. Araştırmanın nitel boyutunun çalışma grubunu İstanbul Avrupa Yakası'nda ikamet eden ortopedik engelli çocukların 30 ebeveyni oluştururken nicel boyutunun çalışma grubu ise bu ebeveynlerin ortopedik engelli çocuklarıdır. Nitel verilerin veri toplama aracı yarı yapılandırılmış görüşme formu, nicel verilerin ise Likert Tipi ankettir. Nitel verilerin analizinde içerik analizi yöntemi, nicel verilerin analizinde ise Likert Tipi ankete göre verilen cevapların yüzde değerleri hesaplanmıştır. Son olarak çocuklardan ve ebeveynlerden elde edilen bulgular karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Ebeveynlerin çocuklarına inanç eğitimi verme hususunda farkındalıkları olduğu, ailede verilen inanç eğitiminin çocukların engeliyle başa çıkmalarına katkı sağladığı, okulda aldıkları din eğitiminin ortopedik engelli çocukların inanç eğitimine olumlu katkısı olduğu konularında çocukların ve ebeveynlerin görüşleri paraleldir ancak ebeveynler çocukların inanç temelli sorularına tatmin edici cevaplar veremediklerini düşünürken çocuklar ebeveynlerinden farklı olarak inanç temelli sorularına ebeveynlerinin onları tatmin edici cevaplar verdiklerini düşünmektedirler. Çeşitli kurum, dernek ve sivil toplum kuruluşları tarafından özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin din eğitimine fayda sağlamaya yönelik çalışmalar yapılması ailelerin bu konudaki eksikliklerinin giderilmesinde faydalı olacağı önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Ebeveyn Tutumu, İnanç Eğitimi, Engellilik, Ortopedik Engelli Çocuklar

Abstract

The aim of this research is to examine the current state of belief education within the families of orthopedically disabled children between aged 11-15. For this reason, questions were asked to understand the current situation and to examine whether the parents of orthopedically disabled children are aware of the need for religious education in the family, whether they find the religious education they provide to their orthopedically disabled children sufficient, whether the religious education provided in the family helps their children cope with their disabilities, whether the families can answer the questions of their orthopedically disabled children about faith in a way that satisfies them, and their views on the contribution of the religious education their children receive at school to religious education. In this research, simultaneous/parallel design was preferred among mixed method designs. While the study group of the qualitative aspect of the research consists of 30 parents of orthopedically disabled children residing in the European side of Istanbul, the study group of the quantitative aspect is the orthopedically disabled children of these parents. The data collection tool for qualitative data was semi-structured interview form, and for quantitative data, a Likert-type questionnaire was used. The content analysis method was used in the analysis of qualitative data, and for the quantitative data, the percentage values of the answers given according to the Likert-type questionnaire were calculated. Finally, the findings obtained from children and parents were compared and interpreted. The views of children and parents are parallel on the issues that parents are aware of providing religious education to their children, that religious education given in the family contributes to children coping with their disabilities, and that religious education received at school contributes positively to the religious education of orthopedically disabled children. However, while parents think that they cannot give satisfactory answers to children's faith-based questions, children, unlike their parents, think that their parents give them satisfactory answers to their faith-based questions. It has been suggested that studies conducted by various institutions, associations and civil society organizations to benefit the religious education of parents of children with special needs will be beneficial in eliminating the deficiencies of families in this regard.

Keywords: Religious Education, Parental Attitude, Faith Education, Disability, Orthopedically Disabled Children

Etik Beyan	Yapılan bu çalışmada araştırma etiği ilkeleri gözetilmiş olup gerekli etik kurul izinleri alınmıştır. Araştırma sürecinde alan araştırması öncesinde İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nin Etik Komisyonu'ndan 28.01.2022 tarihli 2022/01 sayılı toplantısında etik onayı alınmıştır. Bu makale Nurhan CAN'ın Faruk KANGER danışmanlığında yürüttüğü "Ortopedik Engelli Çocukların Ailede İnanç Eğitiminin İncelenmesi: İstanbul Avrupa Yakası Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.
Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: NC (%30), FK (%70) Veri Toplanması / Data Collection: NC (%70), FK (%30) Veri Analizi / Data Analysis: NC (%50), FK (%50) Makalenin Yazımı / Writing up: NC (%60), FK (%40) Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision: NC (%70), FK (%30)

Giriş

İnsanlar fiziki ve biyolojik açıdan farklı özelliklere sahip olarak dünyaya gelirler. Dünyanın farklı bölgelerinde doğan, ırk ve renkleri farklılık gösteren insanların bedensel ve ruhsal olarak da birbirlerinden ayrı özellikleri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra insanlar sağlıklı ya da engelli olarak doğabilir ya da bedenlerinde engellilik sonradan meydana gelebilir (Özdemir, 2018). Engelliliğin birçok çeşidi vardır bunlardan biri ortopedik engelliliktir. Ortopedik engellilik Aile Eğitim Rehberi'nde (2008) şöyle tanımlanmıştır: "Doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası herhangi bir sebeple, iskelet(kemik), kas ve sinir sistemindeki bozukluklar neticesinde, fiziksel kabiliyetlerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada zorluk yaşayan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, rehberlik ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi ortopedik engelli, bu duruma yol açan durumlara ise ortopedik engel" denir.

Çocukların genel eğitim hizmetlerinden yararlanabilmesi için bilişsel, fiziksel ve duyuşsal seviye ve yeterliklerinin belli bir düzeyde olması gerekir zira bu farklılıkların negatif yönde açılması genel eğitimin imkanlarından yeterince

faydalanamamaya sebep olacağından özel eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyulur (Canöz, 2013). Bu bağlamda din eğitimi ve öğretimi de özel eğitimin alanlarından biridir.

Dezavantajlı grupların din eğitiminde birçok soyut kavramın öğretilmesi gerektiğinden bu konuda beklenti ve ihtiyaçların karşılanması alana özgü uzmanlık gerektiren planlama ve uygulamalara yani özel eğitime ihtiyaç duyulur (Özdemir, 2018).

Din eğitimi kapsamında inanç eğitimi verilirken okulun yanında evde de özel eğitim yaklaşımlarına ihtiyaç vardır. Erken çocukluktan itibaren fitrî ve doğal olarak dinî ve manevî kabiliyet ve eğilimler belirgin hâle gelir. Ailenin, çocuğa inanç ve inanç değerlerini öğretmede rehberlik yapması çocuğun kişiliğinin oluşum süreçlerinde belirleyici bir etkisi vardır. Çocuğun dinî bir kimliğinin oluşumunda sorduğu soruların yerinde, uygun ve sağlıklı bir şekilde cevaplandırılması böylece çocukta doğru bir din anlayışı ve bilinci gelişmesine yönelik tatmin edici cevaplar vermek elbette önemlidir (Gümüş, 2019).

İnanç gelişimi bireyin dinî gelişimi boyunca mühim bir yer tutmaktadır. İnançın üç boyutu vardır. Bunlar; zihinsel, duygusal ve irade boyutudur. Zihinsel boyut inancın bilgi boyutunu, duygusal boyut yürekten kabulü, irade boyutu ise uygulamayı ifade etmektedir (Osmanoğlu, 2014).

İnanç Gelişim Teorisi'nin kurucusu olan Fowler (2000), inancın ahde dayalı bir yapıda bulunduğunu ahdin ise güven ve bağlılık olduğunu ifade eder. Bu teoriye göre inanç salt bireyde olup biten bir olgu olmamakla beraber diğerlerine bağlılığı ve güveni de içinde barındırmaktadır. İnanç, güven ve bağlılığımızı birçok değer merkezine, güç, imge ve gerçekliklerine odaklanmak suretiyle yorumlama ve bağlanmanın dinamik sürecidir. İnanç paylaşılan güven ve bağlılıklar içinde bizi diğerine, paylaşılan değerlere, anlam ve gücün aşkın çatısına bağlayan ve diğerleriyle olan münasebetlerimiz içinde şekillenen varoluşsal bir yönelimdir (Fowler, 2000). Dinî inanç, güçlü ve sağlıklı olduğunda bireyi bunalıma sürükleyecek olumsuz olaylara karşı korur. Birey böyle durumlarda her defasında mutlak yaratıcısına dönerek iç huzura kavuşabilme bilincini elde eder (Yaparel, 1994). İnanç eğitiminin teori ve pratiğini yapılandırma hususunda inanç gelişimi alanında elde edilen bulguların önemli bir yeri vardır (Osmanoğlu, 2014).

İnanç eğitiminin hedefi inandığını söyleyip bundan bağımsız bir yaşam süren birey yetiştirmek değildir. İnanç gelişimini hedefleyen bir yaklaşım, pratiği de dikkate alarak programını buna göre oluşturur ve inancı yaşanılabilir bir gerçeklik haline dönüştürmeyi arzular (Osmanoğlu, 2014). Sonuçta İslam bir bütün olarak değerlendirildiğinde dinin teorik boyutu olan inanç ile pratik boyutu olan amelin birbirinden bağımsız olamayacağı açıkça görülür. Çünkü amel inancın göstergesi, inanç ise ibadetin dayanağı ve temelidir. Pratikte görülmeyen bir inanç inançsızlık olarak değerlendirilmese de inanca karşı kayıtsız kalma olarak değerlendirilebilir (Karadaş, 2022). Dinin pratik yönünü ihtiva eden amel sadece İslam'da değil hemen hemen tüm dinlerde mevcuttur. İbadetler inanç duygusunun eseri ve çıktılarıdır (Ay, 2022).

Özel gereksinimli bireyler diğer bireylere göre fizikî olarak daha dezavantajlıdır. Bu durum onları manevi olarak zorlayıp, onların iç huzurlarını bozabilir. Yaşamlarını daha anlamlı hale getirmelerine katkı sağlayacak inanç eğitiminde eksiklikler yaşamaları onların batıl inanç ve hurafeler edinmelerine iç huzuru yakalayamayıp çevreleriyle barışık olamamalarına sebep olabilir. Bu sebeple çocuğun doğru bir inanç eğitimi sürecinden geçebilmesi için ailelerinin duyarlı ve donanımlı olmaları gerekir. Ayrıca ebeveynler çocuğun gelişim özellikleri ve eğitim ihtiyaçları konusunda da bilgi sahibi olmalıdırlar.

Araştırmanın amacı 11-15 yaş aralığındaki ortopedik engelli çocukların ailedeki inanç eğitimlerinin mevcut durumlarını incelemek ve buna yönelik öneriler ortaya koyabilmektir. Çocukların yaş grubunun ortaokul ve lise yıllarına karşılık gelen 11-15 yaş grubu olarak seçilmesinin nedeni, ortopedik engelli çocukların ve ebeveynlerinin deneyim farklılıklarını göz önünde bulundurabilmek içindir.

“Ortopedik Engelli Çocukların Ailede Aldıkları İnanç Eğitiminin Nasıl Olduğu” araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Araştırmanın temel problemine bağlı olarak ortopedik engelli çocukların ailede inanç eğitimlerinin mevcut durumunu belirleyebilmek için ebeveynlere ve Ortopedik Engelli Çocukların (O.E.Ç.) görüşlerine başvurularak ailede inanç eğitiminin nasıl olması gerektiği, ailede verilen inanç eğitiminin yeterliliği hakkındaki görüşleri, O.E.Ç.'nin ailede aldıkları inanç eğitiminin engelleriyle başa çıkmalarına nasıl katkı sağladığı, O.E.Ç.'nin inanç ile alakalı sorularının neler olduğu, O.E.Ç.'nin

okulda aldıkları din eğitimlerinin onların inanç eğitimine olan katkısı üzerine sorular sorulmuştur.

İlgili alan yazın incelendiğinde ortopedik engellilikle alakalı yapılan araştırmaların olduğu görülmektedir. Turanalp (2017) "Ortopedik Engellilerde Din Eğitimi" adlı çalışmasında ortopedik engellilerin yaşadıkları zorluklarla başa çıkma hususunda karşılaşılabilecek psiko-sosyal sorunları aşmalarında bitki öğesinden faydalanmayı ve bunu yaparken de din eğitimi merkezli bir söylem geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Kanger (2022) "Omurilik Felçlisi Engellileri Üzerine Dinî ve Manevi Danışmanlık Odaklı Nitel Bir Araştırma" başlıklı makalesinde omurilik felçlisi engelli bireylerin varoluş ve inançla ilgili sorgulamalarını, anlam ve maneviyat arayışlarını ve sosyal ilişkilerini belirlemeye yönelik sorular sormuştur. Bu araştırma, özel gereksinimli bireylerin dinî ve manevi açıdan iyi oluşlarına tesir eden faktörleri, varoluşsal ve inançsal sorgulamalarını, dinî ve manevi açıdan iyi oluş için arayışlarını ve teşebbüslerinin anlaşılması açısından önemli bir çalışma olmasının yanında özel gereksinimli birey ve ebeveynlerine yönelik din eğitimi çalışmalarına da yol gösterilebilecek özelliktedir. 2023 yılında Pekcan "Ortopedik Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Din Eğitimi İhtiyaç ve İçeriklerine Yönelik Görüşleri" adlı makalesinde ortopedik engelli çocuğu olan ebeveynlerin din eğitimi ihtiyaçları ile din eğitiminin içerik ve yöntemine yönelik görüşlerini betimsel bir bakış açısıyla ortaya koymaya çalışmıştır. Bu çalışma ortopedik engelli çocukların ve ebeveynlerinin sorunlarını tespit etmesi açısından yapılan ilk müstakil çalışma olması hasebiyle önemlidir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde O.E.Ç.'nin ailede aldıkları inanç eğitimine dair bir araştırma bulunamamıştır. Mevcut araştırmalar içerisinde böyle bir çalışmanın olmaması bu araştırmanın yapılmasında etkili olmuştur. O.E.Ç.'nin inançsal problemlerle karşılaşmaması için çocuğun ailede aldığı inanç eğitiminin nasıl olduğunu ve hem ailenin hem de çocukların perspektifinden bakılarak birleştirikleri ve ayrıştırdıkları hususların incelenmesi araştırmanın önemini ve özgünlüğünü oluşturmaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada ortopedik engelli çocukların ailede inanç eğitimine bütüncül ve geniş bir perspektifle bakabilmek ve elde edilen verilerin birbirini teyit edip etmediğini anlayabilmek için nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır.

Karma yöntemlerden ise eş zamanlı/paralel desen seçilmiştir. Bunun nedeni eş zamanlı/ paralel desende nitel ve nicel verilerin bir arada eş zamanlı olarak toplanıp verilerin analizlerinin ayrı ayrı yapılabilmesi sonrasında ise bulguların birbiriyle karşılaştırılıp birbirlerini doğrulayıp doğrulamadıkları sonucuna daha rahat varılabileceği içindir (Creswell, 2017).

Çalışmanın nitel kısmında ebeveynlerle görüşülerek durum çalışması deseni kullanılmıştır. Bu desenin kullanılma sebebi; ortopedik engelli çocukların ailede inanç eğitiminin mevcut durumlarını kendi koşulları içerisinde betimleyebilmek içindir. Çalışmada durum çalışması deseni türlerinden bütüncül tek durum deseni kullanılmıştır. Bütüncül tek durum deseninde tek bir analiz birimi dikkate alınarak çalışmalar yapılır (Yıldırım - Şimşek, 2021).

Araştırmanın nicel kısmında ise tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada ortopedik engelli çocukların ailede inanç eğitimi betimlendiği için genel tarama modellerinden tekil tarama grubunda yer alan bir araştırmadır. Araştırma tarihsel değişimden öte belli bir zamandaki ailelerin inanç eğitimi konusundaki düşüncelerini etkileyen faktörlere odaklanması nedeniyle kesitsel araştırmaya uygundur. Ortopedik engelli çocuklarla nicel araştırma yapılmasının nedeni, çocukların konu hakkındaki farkındalıklarının yetersiz olabileceği, onların sorulara sağlıklı veya yetersiz cevap verme olasılıkları ve kendi özel nitelikleri de dikkate alındığı içindir. Ebeveynlerle ise daha derinlemesine inceleme yapılabileceği düşünülerek nitel bir araştırma tercih edilmiştir. Karma yöntemlerden eş zamanlı/paralel desen seçilen araştırmada öncelikle ebeveyn ve O.E.Ç.'den elde edilen bulgulardan yola çıkılarak ailelerin ve çocuklarının birleştikleri ve ayrıştıkları hususlar ortaya konulmuştur.

2.2. Çalışma Grubu ve Örneklem

İstanbul'un Avrupa Yakası'nda yaşayan ortopedik engelli çocuk ve aileleri araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışmada kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Bu örnekleme yönteminin tercih edilme sebebi çalışmanın hızlı ve kolay bir şekilde yürütülmesini sağlamaktır. Ortopedik

engelli çocuk ve ailelerine ulaşmak için İstanbul’da bulunan engelli dernek ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleriyle irtibata geçilmiş ve bu kurumlarda bulunan üyelerle görüşme yapılmıştır. Tablo 1’de araştırmaya katılan ortopedik engelli çocukların ailelerinin kişisel bilgileri hakkında bilgi verilmiştir.

Tablo 1: Mülakata Katılan Ebeveynlerin Kişisel Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Ekonomik Durum
K1	Kadın	32	Ebeveyn Bir Arada	Ortaokul	Orta
K2	Kadın	39	Ebeveyn Ayrı	Lise	Orta
K3	Kadın	40	Ebeveyn Bir Arada	Lisans	Orta
K4	Kadın	29	Ebeveyn Bir Arada	Ortaokul	Orta
K5	Kadın	41	Ebeveyn Bir Arada	Ortaokul	Orta
K6	Kadın	58	Ebeveyn Ayrı	İlkokul	Orta
K7	Kadın	40	Ebeveyn Bir Arada	Okuma Yazma Bilmiyor	Alt
K8	Kadın	50	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	İyi
K9	Kadın	41	Ebeveyn Bir Arada	Ortaokul	Orta
K10	Kadın	35	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	Orta
K11	Kadın	39	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	Orta
K12	Kadın	36	Ebeveyn Ayrı	Lise	Orta
K13	Erkek	45	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	Alt
K14	Kadın	47	Ebeveyn Bir Arada	Lisansüstü	İyi
K15	Kadın	46	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	Alt
K16	Kadın	36	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	İyi
K17	Kadın	35	Ebeveyn Bir Arada	Lise	Orta
K18	Kadın	35	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	Orta
K19	Kadın	42	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	Orta
K20	Erkek	41	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	Orta
K21	Kadın	43	Ebeveyn Bir Arada	Lise	Orta
K22	Kadın	42	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	Alt
K23	Kadın	40	Ebeveyn Bir Arada	Ortaokul	Orta
K24	Kadın	37	Ebeveyn Ayrı	Ortaokul	Orta

K25	Kadın	42	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	Orta
K26	Erkek	47	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	Alt
K27	Kadın	40	Ebeveyn Bir Arada	Lise	Orta
K28	Kadın	52	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	Orta
K29	Kadın	47	Ebeveyn Bir Arada	İlkokul	Orta
K30	Kadın	53	Ebeveyn Ayrı	Lisans	Alt

Tablo 2’de araştırmaya katılan ortopedik engelli çocukların kişisel bilgileri hakkında bilgi verilmiştir.

Tablo 2: Ankete Katılan Ortopedik Engelli Çocukların Kişisel Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Sınıfı	Engellilik Süresi
K1	Erkek	11	İlkokul	3. Sınıf	Doğuştan
K2	Erkek	11	İlkokul	4. Sınıf	Doğuştan
K3	Kız	11	İmam Hatip Ortaokulu	5. Sınıf	Doğuştan
K4	Kız	11	Ortaokul	5. Sınıf	Doğuştan
K5	Kız	11	Ortaokul	6. Sınıf	Doğuştan
K6	Erkek	12	Ortaokul	6. Sınıf	Doğuştan
K7	Erkek	12	Ortaokul	6. Sınıf	Doğuştan
K8	Kız	12	Ortaokul	7. Sınıf	Doğuştan
K9	Kız	12	Ortaokul	7. Sınıf	Doğuştan
K10	Erkek	13	Ortaokul	7. Sınıf	Doğuştan
K11	Kız	13	Medrese	Yaygın Eğitim	5 yıldır
K12	Erkek	13	Ortaokul	7. Sınıf	Doğuştan
K13	Erkek	13	Ortaokul	7. Sınıf	Doğuştan
K14	Erkek	13	Ortaokul	8. Sınıf	Doğuştan
K15	Erkek	13	Ortaokul	8. Sınıf	10 yıldır
K16	Kız	13	Ortaokul	8. Sınıf	Doğuştan
K17	Erkek	13	Lise	9. Sınıf	Doğuştan
K18	Kız	14	Ortaokul	8. Sınıf	Doğuştan
K19	Erkek	14	Ortaokul	8. Sınıf	Doğuştan

K20	Kız	14	Ortaokul	8. Sınıf	Doğuştan
K21	Kız	14	Lise	9.Sınıf	Doğuştan
K22	Kız	14	Lise	9. Sınıf	Doğuştan
K23	Erkek	15	Lise	9. Sınıf	Doğuştan
K24	Kız	15	Lise	9. Sınıf	10 yıldır
K25	Erkek	15	Lise	9. Sınıf	Doğuştan
K26	Kız	15	Lise	9. Sınıf	Doğuştan
K27	Erkek	15	Lise	9. Sınıf	Doğuştan
K28	Kız	15	Lise	10. Sınıf	Doğuştan
K29	Erkek	15	Lise	10. Sınıf	Doğuştan
K30	Erkek	15	Lise	10. Sınıf	Doğuştan

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan ebeveynlere veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış 6 açık uçlu soruyu içeren görüşme formu, O.E.Ç.'ye ise 7 soruluk anket formu uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ve anket formunun kapsam ve görünüş geçerliliğini teyit etmek amacıyla katılımcılara sorulmadan önce 3 din eğitimi uzmanından görüş ve önerileri alınmış ve buna göre hazırlanmıştır. Etik kurul izni alındıktan sonra uygulama öncesinde 3 ebeveyn ve 3 çocuk ile görüşme yapılarak soruların anlaşılabilirliği test edilmiş ve bu süreçlerin sonunda yarı yapılandırılmış görüşme formu ve anket formuna son şekil verilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Yapılan bu çalışmada veri toplama öncesinde İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nin Etik Komisyonu'ndan 28.01.2022 tarihli 2022/01 sayılı toplantısında etik onayı alınmıştır. Etik izni alındıktan sonra erişebilirlik ilkesine uygun olarak çalışmada farklı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine ve bir derneğe gidilerek kurumlardaki 11-15 yaş aralığındaki tek modül yani zihinsel engeli olmayıp bedensel engeli bulunan çocuklar tespit edilmiştir. Ebeveynlerle yapılan görüşmeler yaklaşık olarak 30- 40 dakika sürmüştür. Görüşmeler yazıya dökülerek incelenmiştir. Ebeveynlerin görüşlerini olduğu gibi sunabilmek amacıyla isimleri yerine Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 3, (K1, K2, K3...) vb. şeklinde kısaltmalarla kodlama yapılarak, tırnak içinde "aynen alıntılara" yer

verilmiş ve bu alıntılarda geçen isimlerde takma adlar kullanılmıştır. Katılımcıların, her bir soruya verdikleri cevaplar içerik analiziyle incelenerek ortak temalar bulunmuş ve veriler işlenerek bulgular ortaya konulmuştur. Son olarak bulgular literatürdeki ilgili araştırmalar ışığında tartışılarak sonuçlara ulaşmaya ve öneriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. O.E.Ç.'nin anketlere verdikleri yanıtlar ise Likert Tipi ölçeğe göre girdikleri verilerin yüzde değerleri hesaplanmış, bu değerler sorulara uygun başlık açılarak tablo halinde verilerek betimsel analiz yapılmıştır.

3. Bulgular

3.1. Ebeveynlerle Yapılan Nitel Araştırmaya İlişkin Bulgular

3.1.2. Ortopedik Engelli Çocukların Ebeveynlerinin İnanç Eğitimi ve Ailede Çocuklara İnanç Eğitimi Verilip Verilmemesi Gerektiğine Dair Görüşleri: Araştırmada ilk olarak ebeveynlere kendi bakış açılarıyla inanç eğitimini nasıl tanımladıklarını, ailede inanç eğitiminin verilmesini gerekli görüp görmediklerini eğer verilmesi gerektiğine inanıyorlarsa bu eğitimin nasıl olacağı konusundaki düşüncelerini tespit edebilmek için “Çocuğunuzun (ebeveyn olarak) inanç (iman) eğitimi denilince ne anlıyorsunuz? Aile inanç eğitimi vermeli mi? Nasıl?” sorusu yöneltilmiştir ve soruya verilen cevaplar temalandırılarak iki tablo halinde sunulmuştur. En yüksek frekans alan üç temanın bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 3: Ebeveynlerin Bakış Açıklarına Göre İnanç (İman) Eğitimi Kavramı

Ebeveynlerin inanç eğitiminden ne anladıklarına dair görüşleri	Katılım numarası	Frekans
1 Allah'a inanmak, dayanıp güvenmek, şükretmek.	K1, K2, K3, K6, K7, K9, K10, K12, K14, K15, K19, K23, K27, K28, K30	15
2 Kaza ve kadere inanmak, kadere teslim olup, tevekkül etmek.	K1, K2, K7, K8, K10, K12, K16, K20, K23, K25	10
3 İbadetleri yapmak, namaz kılmak, oruç tutmak vs.	K1, K4, K8, K9, K12, K15, K16, K20, K21, K28	10
4 Kur'an-ı öğrenmek, okumak ve anlamak.	K4, K8, K9, K11, K21, K28	6

5	Müslüman şahsiyetine yakışır davranmak, güzel ahlaklı olmak.	K6, K8, K20, K22, K24	5
6	Ahirete inanmak, günah- sevap, helal-haram hassasiyeti göstermek.	K9, K21, K24, K27	4
7	Peygambere inanmak, sevmek ve itaat etmek.	K11, K14, K15, K29	4
8	Dua etmek, Allah'a yakın olmak.	K12, K16	2
9	Dünyaya geliş amacını bilmek, hayatın anlamına uygun yaşamak.	K3, K14	2

(K2, K10) "Allah'a inanç, Allah'a tevekkül etmek, her şeyin Allah'tan geldiğine inanmak olarak anlıyorum."

(K23) "Allah'a sığınmak, güvenmek, başımıza gelen olayın ondan geldiğini tekrar ona sığınıp kendimizi teslim etmek."

(K28) "...Allah'a bağlılık, abdest, namaz, Kur'an; imanlı bir kişi olmak yani."

Ebeveynler inanç eğitimi denildiğinde en çok Allah'a inanmayı, O'na dayanmayı, şükretmeyi, kaza ve kadere imanı, teslimiyeti, tevekkül ve ibadetleri yerine getirmeyi vs. anladıklarını ifade etmişlerdir.

3.3. Ortopedik Engelli Çocukların Ebeveynlerinin Ailede İnanç Eğitiminin Nasıl Verilmesi Gerektiğine Dair Görüşleri ve Ebeveynlerin Çocuklarına İnanç Eğitimi Verme Yeterliklerine İlişkin Bulgular

O.E.Ç.'nin ebeveynlerinin ailede inanç eğitiminin nasıl verilmesi hususundaki görüşleri tablo 4'te temalandırılmıştır.

Tablo 4: Ebeveynlerin Ailede İnanç Eğitiminin Nasıl Olması Gerektiği Hususundaki Fikirleri

Ebeveynlerin İnanç Eğitiminin Nasıl Verilmesi Gerektiği Konusundaki Düşünceleri	Katılım Numarası	Frekans
1 Tutum, tavır ve davranışlarıyla örneklik teşkil etmek.	K1, K2, K4, K7, K8, K9, K11, K14, K22, K24, K27, K28, K30,	13
2 Araştırmaya, okumaya ve kendi öğrenmesine imkân sağlamak.	K6, K8, K10, K13, K14, K20, K22, K23, K25, K26, K29	11

3	Abdest, namaz, zikir vb. ibadetleri teşvik etmek ve kolaylaştırmak.	K2, K6, K7, K13, K19, K20, K27, K28	8
4	İslam ahlak prensiplerini ve kurallarını (sevap-günah, helal-haram) öğretmek.	K4, K13, K15, K17, K22, K23, K28	7
5	Bilgi vermek, aktarmak.	K2, K5, K18, K27, K29	5
6	Nasihah etmek, telkinde bulunmak.	K2, K4, K13, K19, K23	5
7	Vicdani ve fitrî ahlak duygularını harekete geçirmek.	K3, K10, K23, K24	4
8	Kur'an-ı öğretmek ve eğitimini vermek.	K13, K28, K30	3
9	Varlıklar, nesnelere ve olaylar üzerinde düşündürmek, tefekkür ettirmek.	K3, K8, K10	3
10	Dua etmeyi öğretmek ve teşvik etmek.	K8, K10, K30	3
11	Hz. Peygamber'in (sav) hayatını öğretmek ve O'nu sevdirmek.	K22	1

(K8) "Önce kendi örnek olacak..."

(K30) "Zaten aile inanç eğitimini yaşarken de veriyor ki..."

(K8) "...Araştırılarak, güzel yerlere gönderecek."

(K7) "... Gusül abdesti nasıl alınır, namaz abdesti nasıl alınır, bunları ona gösterdim. Bezi kirlendiyse "Anne beni yıkar mısın? Boy abdesti alıp namaz kılmak istiyorum," diyor. Yıkanmadan namaz olmadığını anlıyor ya. Uygunsam yaptırıyorum. Bazen bir damla damlamış oluyor, "Anne ben bu namazımı kıldım ama öbürünü kılamadım. Abdestim bozuldu," diyor. Öyle deyince ben de dedim ki "Sana fetva var, sen onu kılabiliyorsun eğer büyük abdestini yapmadıysan bir iki damla ise namazın oluyor," "Biraz daha büyüdüğünde seni banyo yaptırdıktan sonra abdestin bozulursa bir dolap koyarız oradan teyemmüm yapabilirsin," diyorum..."

Ailede inanç eğitiminin nasıl verilmesi gerektiği hususunda en yüksek frekans "Tutum, tavır ve davranışlarıyla örneklik teşkil etmek" temasında bulunmaktadır. En düşük frekans ise "Hz. Peygamber'in (sav) hayatını öğretmek ve O'nu sevdirmek" temasındadır. Kula (2011) engelli birey ve ailelerinin Hz. Peygamber'in (sav) hayatını öğrenerek kendilerine hangi yönlerini örnek

aldıklarını belirlemeye çalıştığı çalışmada onun yaşamdaki zorluklar karşısında sabırlı davranma, ne olursa olsun hedefinden vazgeçmemesi, dua etme, çocuklara olan sevgi ve şefkati, başına gelenleri imtihan olarak görme, elindekilerin değerini bilme ve şükretme, yaşadıklarına sabrederse mükafatının alınacağı düşüncesi, güzel ahlaka yakışır bir biçimde davranma, kolaylaştırıcı ve müjdeleyici şekilde davranış gösterme, inancın pozitif yöndeki etkisi ve dayanma gücü sağlama şeklinde 10 davranışın model alındığını belirlemiştir. Bu sebeple çocukların inanç eğitimine Hz. Peygamberin (sav) hayatının öğretilmesinin olumlu bir katkısının olacağı söylenebilir.

“Aile inanç eğitimi vermeli mi?” sorusuna tüm katılımcılar “Aile inanç eğitimi vermeli.” şeklinde cevaplamışlardır. Ebeveynlerin çocuklarına ailede inanç eğitimi verip vermediklerini ve kendilerini bu konuda yeterli hissedip hissetmediklerini tespit edebilmek amacıyla sorulan soruya ise katılımcılardan 27 kişi ailede inanç eğitimi verdiğini ifade ederken 29 kişi kendini bu konuda yeterli hissetmediğini söylemektedir. Ailede inanç eğitimi vermediğini ifade eden 3 katılımcı “Ailede inanç eğitimi vermiyorum çünkü eğitimim yeterli değil, kendimi yetersiz hissediyorum.” şeklinde düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Ebeveynler inanç eğitimine dair yardım almak istediklerini, inançla alakalı konuların derin ve kapsamlı olduğunu, bu konudaki bilgilerini yeterli seviyede bulmadıklarını bunların yanı sıra çocuklarının sağlık problemleriyle uğraşırken inanç eğitimine yeterince vakit ayıramadıklarını belirtmişlerdir. Bazı ebeveynler inanç eğitimine yönelik eğitim almak ve ortopedik engelli çocuklarını Kur'an Kursuna göndermeyi arzuladıklarını fakat fiziki çevre şartları ve Covid-19 salgını sebebiyle gönderemediklerini, başka birinin söylediği sözlerin çocuklarına daha çok tesir ettiğini, kendi bilgilerinin çocukları küçükken yeterli olduğunu fakat çocukları büyüdükçe sorularını yanıtlamakta yetersiz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

3.3.1. Ebeveynlerin Çocuklarıyla İnanç Eğitimine Yönelik Yaptıkları Faaliyetlere İlişkin Bulgular: Ebeveynlerin ortopedik engelli çocukları için inanç eğitimine yönelik yaptıkları faaliyetler tablo 5'te temalandırılmıştır. Frekans sıralamasına göre en yüksek iki temanın katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 5: Ebeveynlerin Çocuklarına İnanç Eğitimi Verirken Yaptıkları Faaliyetler

Ebeveynlerin İnanç Eğitimi Verirken Hangi Faaliyetlerde Buldukları	Katılım Numarası	Frekans
1 Kur'an-ı Kerim ve diğer dinî kitapları okumak, öğretmek.	K2, K3, K4, K6, K7, K8, K12, K17, K18, K27, K29, K30	12
2 Aile sohbetleri yapmak.	K3, K4, K8, K9, K11, K13, K14, K20, K22, K23, K30	11
3 Namaz kılmak ve dua, süre ezberletmek, zikretmek.	K1, K2, K4, K12, K22, K27, K28, K30	8
4 Birlikte film izlemek ve oyun oynamak.	K3, K5, K6, K27	4
5 Hiçbir faaliyette bulunmuyor.	K10, K15, K16, K19, K21, K24, K26	7

(K18) "...Ona Kur'an-ı Kerim okutuyorum, onun dışında fazla bir şey veremiyorum..."

(K11) "...Birbirimize öğrendiklerimizi anlatmak. Mesela o bana peygamber konusunda bir şey anlattığı zaman. Ben de ona aklımda kalan kısmının tamamını anlatıyorum."

Aileler ortopedik engelli çocuklarının inanç eğitimine dair yaptıkları etkinliklerde en çok Kur'an-ı Kerim ve diğer kitapları okuyup öğrettiklerini, birlikte sohbet ve ibadet ettiklerini ayrıyeten film izleyip oyun oynadıklarını söylemişlerdir. Ailece film izleyip oyun oynayan ebeveynlerin çocukları daha küçük yaş aralığındadır. Herhangi bir etkinlik yapmadığını ifade eden ailelerin çocuklarının 13-15 yaş arasında olduğuna ulaşılmıştır. Bunda anne ve babaların kendilerini yeterli görmemeleri ve O.E.Ç.'nin ergenlik çağına girmeleriyle birlikte dine karşı mesafeli bir tavır almaları, fiziki çevrenin çocuğa göre düzenlenmesi etkili olmuş olabilir.

3.3.2. Ebeveynlerin Çocuklarının İnanç Eğitiminde Faydalandıkları Kaynaklara İlişkin Bulgular: Ebeveynlerin çocuklarına inanç eğitimi verirken hangi kaynaklara başvurdukları tablo 6'da temalandırılmıştır. Katılımcı görüşleri frekans sıralamasına göre verilmiştir.

Tablo 6: Ebeveynlerin Çocuklarına İnanç Eğitimi Verirken Başvurdukları Kaynaklar

Hangi kaynaklara başvurdukları	Katılım Numarası	Frekans
1 Dinî kitaplar (İlmihal, tecvit, dua ve siyer kitapları vb.)	K1, K3, K4, K5, K6, K8, K12, K14, K15, K17, K25, K28, K29	13
2 Kur'an-ı Kerim	K4, K6, K7, K9, K17, K22, K24, K25, K28, K30	10
3 Kendi bilgisi ve kültürü	K4, K11, K13, K19, K20, K22, K26, K27	8
4 Sosyal Medya, internet, televizyon	K1, K2, K9, K15, K17, K21	6
5 Kur'an Kursu, sohbet meclisleri, aile büyükleri	K5, K14, K22, K23, K24	5

(K4) "...ya da dini kitaplardan bir şekilde... Gittiğim sohbetlerde falan bazen hocaların tavsiye ettiği kitaplar oluyor mesela mübarek günlerin kitapları, okunması gereken sureler falan."

(K24) "Ben direkt Kur'an-ı Kerim'den bakıyorum."

(K13, K19) "Herhangi bir kaynak kullanmıyorum, bildiklerimi anlatıyorum."

(K15) "...Genellikle internetten bakıyorum Youtube' a yazıyorum..."

(K22) "...hocaların sohbetlerini dinlediğimden falan."

Ebeveynlerin O.E.Ç.'ye inanç eğitimi verirken en çok dinî kitapları ve Kur'an-ı Kerim'i kaynak olarak kullandıkları bulgusu elde edilmiştir. Dinî kitapların ise genellikle cemaat, sohbet ve derneklerde verilen ya da önerilen ilmihal, tecvit, dua kitaplarının beraberinde siyer, sahabe hayatları, tefsir ve çeşitli yazarların kitapları olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin geçmişte kurslardan aldıkları bilgi ve birikimleri çocuklarına aktardıkları ve bu birikimi inanç eğitimi için bir kaynak niteliğinde kabul ettikleri görülmüştür. Ebeveynlerin verdikleri yanıtlar ele alındığında internet, televizyon ve sosyal medyanın yaşamlarında önemli bir bilgi kaynağı olduğu görülmüştür. İnanç eğitiminde

faydalanılan kaynak olarak Kur'an Kursu ve sohbet meclislerinin görüş sayısının diğerlerine nazaran az olma sebebi Covid-19 salgınından kaynaklanabilir.

3.4. Ebeveynlerin Çocuklarıyla İnanç Eğitimi Hususunda Nitelikli Zaman Geçirmelerine İlişkin Bulgular

Ebeveynlerin çocuklarıyla inanç eğitimine yönelik nitelikli zaman geçirirken yaptıkları faaliyetler tablo 7'de temalandırılmıştır.

Tablo 7: Ebeveynlerin Çocuklarıyla İnanç Eğitimiyle Alakalı Nitelikli Zaman Geçirirken Yaptıkları Faaliyetler

Nitelikli Zaman Geçirirken Yapılan Faaliyetler	Katılım Numarası	Frekans
1 Dini sohbetlerde bulunmak.	K1, K5, K11, K14, K15, K22, K24	7
2 Namaz kılmak, dua etmek ve sure ezberletmek.	K2, K3, K4, K6, K9, K12, K14	7
3 Mübarek gün ve geceleri değerlendirmek.	K1, K3, K5, K7, K9, K12	6
4 Kutsal mekân ve cami ziyaretleri yapmak.	K4, K6, K10, K17, K23, K27	6
5 Kur'an-ı Kerim ve diğer dinî kitapları okumak, öğretmek.	K4, K11, K24, 27	4
6 Sadaka vermek ve yardım faaliyetlerinde bulundurmak	K5	1

“Çocuğunuzla inanç eğitimi hususunda nitelikli zaman geçiriyor musunuz?” şeklindeki soruyu 28 ebeveyn yanıtlamıştır. Ebeveynlerden 11 kişi nitelikli zaman geçirdiğini söylerken 8 kişi gerektiği kadar nitelikli zaman geçiremediklerini 9 kişi ise nitelikli zaman geçirmediğini ifade etmiştir. Çocuklarıyla nitelikli zaman geçiremediğini söyleyen ebeveynler, nitelikli zaman geçirememenin nedenleri olarak O.E.Ç.'nin sağlık problemleriyle ilgilenmekten vakit kalmaması, çocukla daha çok annenin ilgilenmesi, ergenliğe ulaştıkları için dinî konulara daha mesafeli yaklaşımları, Covid-19 salgınıyla beraber bilgisayar, tablet kullanımlarının başlaması ve artmasını söylemişlerdir. Aşağıda ebeveynlerin çocuklarıyla inanç eğitimine dair nitelikli zaman geçirirken yaptıkları faaliyetlerde en yüksek frekansa sahip olan ilk iki temanın katılımcı görüşlerine yer verilmiştir:

(K11) "...Bir konu açıyoruz peygamber efendimiz (sav) zamanında bir sahabeyle ilgili vs. ya da günümüz dünyasıyla/konusuyla ilgili."

(K2) "... Canları isterse küçük bir cemaat oluşturuyoruz birlikte namaz kılıyoruz."

Nitelikli zaman geçirdiklerini düşünen ebeveynler en çok dinî sohbetlerde bulunup hep beraber ibadet ettiklerini söylemişlerdir. Ebeveynlerin nitelikli zaman geçirme konusundaki düşünceleri incelendiğinde Ramazan ve kandil gecelerinin ailece bir araya gelip sohbet etmeye olanak sağladığı bulgusuna ulaşılmıştır.

3.5. Ortopedik Engelli Çocukların Ebeveynlerinin Çocuklarının Engeliyle Başa Çıkmasında İnanç Eğitiminin Etkisine Dair Görüşleri

Ortopedik engelli çocukların ebeveynlerinin çocuklarının engeliyle başa çıkmasında inanç eğitiminin katkısına yönelik görüşleri tablo 8’de temalandırılmıştır.

Tablo 8: Ebeveynlere Göre Çocuklarının Engeliyle Başa Çıkmasında İnanç Eğitiminin Katkısı

Engeliyle Başa Çıkmasında İnanç Eğitiminin Katkısına Dair Görüşleri	Katılım Numarası	Frekans
1 Allah’a ve kadere iman etmek.	K2, K5, K13, K14, K18, K22, K23, K25, K27	9
2 Kendinden daha zor durumda olanlara bakarak şükretmek.	K2, K4, K6, K13, K15, K21, K23, K24	8
3 Kendi potansiyelinin farkında olup engeliyle barışmak.	K3, K6, K7, K14, K22, K24, K26, K28	8
4 Sabırlı ve ümit var olmak.	K3, K9, K15, K20, K21, K25	6
5 Engellilik durumunu bir imtihan olarak değerlendirmek.	K4, K5, K18, K27, K29	5
6 Ahirette mükâfat elde edeceğini düşünmek.	K2, K5, K9	3
7 Din hocalarının duasını almak ve şifa için okutmak	K6, K16	2
8 Allah’a tevekkül ve dua etmek.	K10, K12	2
9 Sosyal çevre oluşturmak	K27	1
10 Başa çıkamamak, çaresiz kalmak.	K16, K11, K30	3

"Ailede verdiğiniz inanç eğitimi çocuğunuzun zorluklarla başa çıkmasında etkili oluyor mu?" şeklindeki soruya 26 ebeveyn "Etkili oluyor." yanıtını verirken 3 ebeveyn (K16, K11, K30) etkili değil, 1 ebeveyn (K17) ise tam olarak bilemediği şekilde görüş belirtmişlerdir. Frekans sıralamasına göre her tema için bir katılımcının görüşüne yer verilmiştir:

(K27) "*Çok faydası olduğunu düşünüyorum. Özellikle kadere imanın bulunduğu durumda faydaları olduğunu düşünüyorum.*"

(K4) "*...Mesela sen buna hamt etmelisin, daha beteri var.*" Oraya gidince, kendisi de görüyor artık zor durumda olan insanları, daha ağırıklarını görüyor... O yüzden isyan şeyinde değil şu an."

(K14) "*...Bak sen bu ayaklardan dolayı güzel koşamadın, ne yapacaksın baştan alacaksın, bu tarafa değil de o tarafa koşarsın. O zaman senin yapabileceğin bir şeyden başarılı olabilirsiniz.*" diyorum mesela çok kitap okuyor, çok güzel şarkı söylüyor..."

(K15) "*...Mevla sevdiği kuluyla alışveriş yapar oğlum, sen cennet kuşusun, iyileşirsin sabır. Derdi veren de alan da Rabbim, diyorum.*"

(K5) "*Bu dünyada herkesin yaşaması gereken bir şey var, bizim imtihanımız da bu...*"

(K2) "*... Sen kaybettiğin uzuvlarla zannetme ki "Ben bu dünyada böyle çile çektim, bu çile ile ahirete gittim, yanıma kâr kaldı." Allah bununla alakalı mutlaka sana cennetinde bir lütuf, bir nimet sunacaktır. Buna emin ol ama o artık Allah'ın lütfuna kalmış, ne verir, bilemem..."*

(K6) "*...Çocuk daha dirayetli, bir Allah dostuna güvendiği zaman, Allah'tan yardım istiyor.*

...Tedaviyi bile hiç tek taraflı yapmadık. Hem dinî yönüyle hem de doktor yönüyle..."

(K12) "*...O da dua ettiğiğinde önünün açılacağını, daha rahat bir yaşam süreceğine, umutlarının çoğalacağını farkında..."*

(K27) "*... Ayda bir de olsa 5-6 arkadaş bir parkta, bahçede toplanıyorlar. Birbirlerini görüyorlar, sohbet ediyorlar, oyun oynuyorlar. Çocuklar en azından yalnız olmadıklarını biliyorlar..."*

(K30) “Vallahi o konuya hiç giremiyorum. Bazen durum ilerlediği zaman diyor ki “Yeter artık! Bıktım iyice. Daha ne kadar bekleyeceğiz? Neyi bekleyeceğiz?” dediği zaman bir şey diyemiyorum...”

Katılımcı görüşlerine göre en yüksek frekans “Allah’a iman ve kadere iman etmek” temasındadır.

3.6. Ortopedik Engelli Çocukların Ebeveynlerine İnanç Konularıyla Alakalı Sordukları Sorular ve Ailelerin Bu Sorulara Verdikleri Cevaplara İlişkin Bulgular

Ortopedik engelli çocukların ebeveynlerine inanç konuları hususunda sordukları sorular tablo 9’da temalandırılmıştır.

Tablo 9: Ortopedik Engelli Çocukların Ebeveynlerine İnanç Konularıyla Alakalı Sordukları Sorular

O.E.Ç.’nin Ebeveynlerine İnanç Konularıyla Alakalı Sordukları Konular	Katılım Numarası	Frekans
1 Ahiret ve Kıyamet	K1, K4, K8, K9, K10, K11, K21, K23, K24	9
2 Allah	K1, K2, K8, K4, K9, K11, K14, K23, K24	9
3 Melek, Cin ve Şeytan	K1, K8, K9, K10, K11, K15, K21, K23	8
4 Namaz, abdest ve oruç	K6, K14, K16, K19, K22, K27, K28	7
5 Peygamber ve peygamberler	K7, K10, K21	3
6 Fikhî Hükümler	K6, K7, K27	3

Katılımcılara “Çocuğunuz inançla ilgili hangi soruları size sormaktadır? Bunlara hangi cevapları veriyorsunuz?” sorusu sorulduğunda katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda çocukların sorularının en çok 9 kişiyle “Ahiret ve Kıyamet ile Allah” temasını oluşturduğunu, en az ise 3’er kişiyle “Peygamber ve peygamberler ile Fikhî Hükümler” temasına dair sorular sordukları bulguları elde edilmiştir. Çocuğunun inanç konuları hususunda sorular sormadığını söyleyen 7 katılımcının (K5, K12, K13, K20, K25, K26, K29) çocuklarının demografik bulguları incelendiğinde çocukların daha çok 13-15 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. İki katılımcı (K15, K30) çocuğunun inanca yönelik sorularını internetten araştırdığını ifade etmiştir. İki katılımcı soruyu (K17, K18)

“Aklıma gelmiyor.” şeklinde cevaplamıştır. En yüksek frekansa sahip olan ilk iki temanın katılımcı görüşlerinden bazılarına yer verilmiştir:

(K10) “Anne öldükten sonra bu dünyaya yine gelecek miyiz?” diye soruyor. Ben de diyorum ki: “Çocuğum kimi gelinecek diyor, kimi gelinmeyecek diyor ben onu bilemiyorum,” dedim.”

(K8) “...Diyor ki “Ben doğuştan çok temiz bir çocuktum (bunu bu 2 yıldır soruyor) ben Allah'a ne yaptım da Rabbim beni böyle yarattı?” diye konuşmalar oluyor aramızda.”

(K9, K11, K24) “...Anne, Allah'ı niye göremiyoruz?” diyor. Bir ara ona da takılmıştı. “Kızım bak onu görme şansımız yok, kimse görmemiş.” diye bir açıklamada bulundum ona. “E ne zaman göreceğiz?” “Hiçbir zaman görmeyeceğiz kızım,” dedim...”

(K23) “...Artık O da biliyor; kötü insanlar, iyi insanlar; yapılması gereken ve yapılmaması gerekenleri. Çocuklara, kadınlara yapılanları... Sonuçta her gün televizyonda görüyoruz. “Anne, Allah bunları cezalandıracak mı, niye böyle insanlar var?” Bunları çok sormuşluğu vardır. “Oğlum, tabii ki burada biz şu anda sınavdayız, yaptıklarımızın hepsinin karşılığını göreceğiz. Kötüysen cehennem denen bir yer var, iyiy-sen cennet var.”

Çocukların Allah ile alakalı sordukları soruların içeriği daha çok onu neden göremediğimiz, onları neden engelli olarak yarattığı, Allah'ın kötülük yapılmasına neden izin verdiği şeklindedir. O.E.Ç.'nin namaz, oruç, abdest ile ilgili soruları bulunmaktadır. Engelli çocukların abdest, namaz gibi konularda kendilerinin gücünün yetmeyeceği şeyleri Allah'ın onlara yüklemeyeceğini ifade etmek ve onlara sunulan kolaylık ve ruhsatlar hakkında bilgilendirmek, çocukların sordukları sorulara kendilerinin cevap bulmalarına katkı sağlayabilir (Pekcan, 2022). Engellilik durumunun dindarlıkta bir engel oluşturmadığını, İslam dininin engelli bireylere kolaylıklar sağladığını bilmek onları rahatlatılabilir (Efe, 2010).

Çocukların peygamberlerle ilgili sordukları sorular incelendiğinde bu soruların engelleriyle başa çıkmalarına yönelik olmadığı görülmüştür. Çocukların fihhi sorularının tesettür ve şarkı dinlemenin hükmüne dairdir.

3.6.1. Ebeveynlerin İnanç Konularını Cevaplandırma Hususunda Yeterliklerine İlişkin Bulgular: Ebeveynlere çocuklarının inançsal konularla alakalı sorularını cevaplandırmada kendilerinin yeterli görüp görmedikleri sorulduğunda yalnızca bir ebeveyn (K3) konuda kendini yeterli gördüğü yönünde görüş bildirmiştir. Ebeveynlerin kendilerini yeterli hissetmeme hususundaki görüşlerinden bazıları şöyledir.

(K1) “... O an soruyor ve ben de çok şaşırıyorum ama bazen çok çok uç sorular sorarak benim tökezlediğim de oluyor. Hani cevap bile veremiyorum...”

(K2) “Hiç düşünmüyorum. Hatta bunun mahcubiyetini de yaşıyorum. “Bak Mehmet Bu konuyu böyle söyledim ama kendi bildiğim kadarını söyledim. Oğlum istiyorsan sen de araştır, ben de araştırayım, aklına takılırsa beraber bakarız.”

3.7. Ortopedik Engelli Çocukların Ebeveynlerinin Okuldaki DKAB Derslerinin İnanç Eğitimine Katkısı Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

“Ortopedik engelli çocukların ebeveynlerinin okuldaki DKAB derslerinin inanç eğitimine katkısı hakkındaki görüşleri tablo 10’da temalandırılmıştır.

Tablo 10: Ebeveynlere Göre Okuldaki DKAB Derslerinin Çocukların İnanç Eğitimine Katkısı

Okuldaki DKAB Derslerinin İnanç Eğitimine Katkısına Dair Ebeveyn Görüşleri	Katılım Numarası	Frekans
1 İnanç eğitimine olumlu katkısı var.	K3, K4, K7, K10, K12, K13, K14, K15, K16, K18, K19, K21, K22, K23, K29, K30	16
2 İnanç eğitimine yeteri kadar katkı sağlamıyor.	K5, K9, K17, K20, K24, K25	6
3 Öğretmen tutumundan kaynaklı olumsuz görüş.	K2, K8, K27	3
4 İnanç eğitimine hiçbir katkı sağlamıyor.	K26, K28	2

“Çocuğunuzun okulda aldığı din eğitiminin inanç eğitimine bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?” şeklindeki araştırmanın son sorusuna üç ebeveyn (K1, K6, K11) cevap vermemiştir. Bu durum, çocukların birinin okula geç başlaması ve pandemi sebebiyle okula ara vermesi dolayısıyla henüz 3. sınıfta

okuyor olması, diğer çocukların ise birinin yaygın eğitimde olması diğerinin ise tedavi süreci devam ettiği için okuldaki eğitimine ara vermesinden kaynaklanmaktadır. Frekans sıralamasına göre her frekans için bir katılımcının görüşüne yer verilmiştir:

(K19, K23) *“İyi bir katkısı var. Din öğretmenimiz iyi bir kadın, takıldığı şeyleri güzel bir şekilde anlatıyor, izah ediyor. Okulda iyi bir eğitim alıyor.”*

(K5) *“...Üstten konuyu veriyorlar, açmıyorlar ama medresede derinlemesine işleniyor, bir konu bir konuyu açıyor, konular birbirini açınca derine iniyorsun ama tabi bu zamanla da, müfredatla da alakalı olabilir. Okulda şimdi ders 40 dakika.”*

(K2) *“...Yollar bizim istediğimiz gibi olmuyor, biraz da mesafemiz var. Bu sebeple Mehmet bazen geç kalıyor, öğretmen çocuk kitabını açana kadar bile beklemiyor, tam gaz devam ediyor. Biraz da tepki verdim “Niçin beklemiyorsunuz, bu çocuğun özel bir durumu var!..”*

(K26) *“Okulda din eğitimi verdikleri yok ki. Derslere yakın değil, dinle de irtibatı yok.”*

İki ebeveynin dışında ebeveynler çocuklarının okulda aldıkları din eğitiminin inanç eğitimine katkısı olduğunu düşünmektedir. Çoğu katılımcı okuldaki DKAB dersinin inanç eğitimine katkısında öğretmen faktörünün çok önemli olduğunu söylemiştir. Bazı ebeveynler okuldaki DKAB derslerinin yetersiz olduğuna dair fikir beyan etmişlerdir. Ebeveynler bu yetersizliğin nedenlerini ders saatinin azlığı, ders kitaplarının gerekli donanımda olmaması ve müfredattan kaynaklı olduğu şeklinde açıklamışlardır. Okuldaki DKAB derslerinin inanç eğitimine yeterince katkı sağlamadığını düşünen ebeveynlerin bazılarının medrese ya da Kur'an Kursu eğitimi almış olması DKAB derslerini ders saatinin azlığı ve müfredat konusunda yetersiz görmelerinde etkili olduğu düşünülebilir. Bazı ebeveynler okuldaki eğitimin evdeki eğitime destek olduğunu, kendileri din eğitimi hususunda yeterli olmadıkları için çocuklarının din eğitimini daha çok okuldan aldığını, DKAB dersinin notla değerlendirilmeden verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bulgulara göre okuldaki DKAB derslerinin yetersiz ya da hiçbir şekilde katkısı olmadığını ifade eden ebeveynlerin çocuklarının çoğu 14-15 yaş aralığındadır.

3.8. Ortopedik Engelli Çocuklarla Yapılan Nicel Araştırmaya İlişkin Bulgular

3.8.1. Ortopedik Engelli Çocukların İnanç Gelişimleri Konusunda Ebeveynlerinin Duyarlılıklarına İlişkin Bulgular

Tablo 11: İnanç Gelişimim Konusunda Ailem Duyarlıdır

	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
11 yaş		2	1	2
12 yaş				4
13 yaş		1	3	4
14 yaş				5
15 yaş				8
Ara Toplam	0	3	4	23
Genel Toplam				30

O.E.Ç.'ye uygulanan anketteki ilk soru olan "İnanç gelişimim konusunda ailem duyarlıdır." sorusunu katılımcıların %76,7'si her zaman, %13,3'ü çoğu zaman, %10'u ise bazen olarak işaretlemişlerdir.

3.8.2. Ailede İnanç Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bulgular: Ortopedik engelli çocukların ailede inanç eğitimi alıp almadıkları hakkındaki görüşleri tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12: Ailede İnanç Eğitimi Aldığımı Düşünüyorum

	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
11 yaş	1		2	2
12 yaş			2	2
13 yaş		3	2	3
14 yaş	1		1	3
15 yaş	1		3	4
Ara Toplam	3	3	10	14
Genel Toplam				30

"Ailede inanç eğitimi aldığımı düşünüyorum." sorusuna çocukların %46,7'si her zaman, %33,3'ü çoğu zaman, %10'u bazen, %10'u ise hiçbir zaman şeklinde cevap vermişlerdir.

3.8.3. Ailede İnançla Alakalı Sordukları Sorulara Verilen Cevapların Yeterliliğine İlişkin Bulgular: O.E.Ç.'nin inanç hakkındaki sordukları sorulara aileleri tarafından tatmin edici cevap verilip verilmediği hususundaki görüşleri tablo 13' te verilmiştir.

Tablo 13: Ailem İnançla İlgili Konularda Sorularıma Tatmin Edici Cevaplar Verir

	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
11 yaş	1	1	2	1
12 yaş		2		2
13 yaş	2		3	3
14 yaş		1	2	2
15 yaş		2	2	4
Ara Toplam	3	6	9	12
Genel Toplam				30

“Ailem inançla ilgili konularda sorularıma tatmin edici cevaplar verir.” sorusuna çocukların %40'ı her zaman, %30'u çoğu zaman, %20'si bazen, %10'u ise hiçbir zaman şeklinde cevap vermişlerdir.

3.8.4.İnanç Konularında Merak Ettiklerini İnternette Araştırmaları Düzeylerine İlişkin Bulgular: O.E.Ç.'nin inanç konularında merak ettiklerini internette araştırmaları düzeylerine ilişkin bulgular tablo 14' te verilmiştir.

Tablo 14: İnanç Konularında Merak Ettiklerimi İnternette Araştırmam

	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
11 yaş	3	2		
12 yaş	2	2		
13 yaş		6	1	1
14 yaş		2		3
15 yaş	2	3	2	1
Ara Toplam	7	15	3	5
Genel Toplam				30

“İnanç konularında merak ettiklerimi internetten araştırırım.” sorusunu katılımcılar %16,7 oranında her zaman, %10 oranında çoğu zaman, %50 oranında bazen, %23,3 oranında ise hiçbir zaman olarak işaretlemişlerdir.

3.8.5. Ailede Aldıkları İnanç Eğitiminin Engelleriyle Başa Çıkma Katkısına İlişkin Bulgular: O.E.Ç.’nin Ailede Aldıkları İnanç Eğitiminin Engelleriyle Başa Çıkma Katkısına İlişkin görüşleri tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15: Ailemden Aldığım İnanç Eğitimi Zorluklarla Başa Çıkma Yardımcı Olur

	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
11 yaş		1	1	3
12 yaş		1	2	1
13 yaş	1	3	1	3
14 yaş		1		4
15 yaş	1	2	1	4
Ara Toplam	2	8	5	15
Genel Toplam				30

“Ailemden aldığım inanç eğitimi zorluklarla başa çıkma yardımcı olur.” sorusuna O.E.Ç.’nin %50’si her zaman, %16,7’si çoğu zaman, %26,7 bazen, %6,6’sı ise hiçbir zaman şeklinde cevap vermişlerdir.

3.8.6. Okuldaki DKAB Derslerinin İnanç Gelişimine Katkısına İlişkin Bulgular: Okuldaki DKAB derslerinin O.E.Ç.’nin inanç gelişimine katkısına ilişkin görüşleri tablo 16’de verilmiştir.

Tablo 16: Okulda Aldığım Din Eğitimi İnanç Gelişimimi Olumlu Yönde Destekler

	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
11 yaş			2	2
12 yaş			2	1
13 yaş	2		2	3
14 yaş			3	2
15 yaş		3	2	3
Ara Toplam	2	3	11	11

Genel Toplam

27

“Okulda aldığım din eğitimi inanç gelişimimi olumlu yönde destekler.” sorusunu üç katılımcı cevaplamamıştır çünkü bir katılımcı okula geç başlamış olup bunun yanı sıra Covid-19 salgınından dolayı sınıf tekrarı yapmıştır. Bu sebeple henüz okulda DKAB dersine katılmamıştır. Bu soruya cevap veremeyen diğer katılımcıların ise biri yaygın eğitimde olduğu için okulda DKAB dersi görmemektedir diğeri ise tedavi sürecinde olduğu için okula ara vermiştir. Geri kalan katılımcıların %40,7’si her zaman, %40,7’si çoğu zaman, %11,1’i bazen, %7,4’ü hiçbir zaman cevabını vermişlerdir. Hiçbir zaman cevabını veren katılımcılar 13 yaşındadır.

3.8.7.İnançla İlgili Cevabını Bulamadıkları Sorularına İlişkin Bulgular: O.E.Ç.’nin inançsal konular hakkında cevabını bulamadıkları sorularının olup olmadığına dair bulgular tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: İnançla Alakalı Cevabını Bulamadığım Sorular Var

	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
11 yaş	3	2		
12 yaş	2	1	1	
13 yaş	3	4		1
14 yaş	2	2	1	
15 yaş	3	4	1	
Ara Toplam	13	13	3	1
Genel Toplam				30

O.E.Ç.’nin “İnançla alakalı cevabını bulamadığım sorular var.” sorusuna %3’ü her zaman, %10’u çoğu zaman, %43,3’ü bazen, %43,3’ü hiçbir zaman olarak cevap vermişlerdir.

3.8.8.Cinsiyete Göre Ortopedik Engelli Çocukların Bakış Açısından İnanç Eğitimine İlişkin Bulgular: Cinsiyet değişkenine göre O.E.Ç.’nin perspektiflerinden inanç eğitimine dair bulgular tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18: Ortopedik Engelli Çocukların İnanç Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

İfadeler	Cinsiyet	Her Zaman		Çoğu Zaman		Bazen		Hiçbir Zaman		Toplam (p)
		f	p	f	p	f	p	f	p	
İnanç gelişimim konusunda ailem duyarlıdır.	Erkek	11	44	3	9	2	4	-	-	57
	Kız	12	48	1	3	1	2	-	-	53
Ailede inanç eğitimi aldığımı düşünüyorum.	Erkek	8	32	5	15	3	6	-	-	53
	Kız	5	20	6	18	3	6	-	-	44
Ailem inançla ilgili konularda sorularıma tatmin edici cevaplar verir.	Erkek	5	20	5	15	6	12	-	-	47
	Kız	7	28	4	12	3	6	-	-	46
İnanç konularında merak ettiklerimi internetten araştırırım.	Erkek	3	12	1	3	9	18	3	3	36
	Kız	2	8	2	6	6	12	4	4	30
Ailemden aldığım inanç eğitimi zorluklarla başa çıkamamda yardımcı olur.	Erkek	10	40	3	9	2	4	1	1	54
	Kız	5	20	2	6	6	12	1	1	39
Okulda aldığım din eğitimi inanç gelişimimi olumlu yönde etkiler	Erkek	5	20	4	12	3	6	2	2	40
	Kız	6	24	7	21	-	-	-	-	45
İnançla ilgili cevabını bulamadığım sorular var.	Erkek	1	4	2	6	7	14	6	6	30
	Kız	-	-	2	6	6	12	7	7	25
Toplam	Erkek									317
	Kız									282

Araştırmaya katılan ortopedik engelli çocukların 16'sı erkek, 14'ü kızdır. O.E.Ç.'nin inanç eğitimine ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkeniyle ele alındığı Tablo 18'de ortopedik engelli kız çocuklarının ortopedik engelli erkek çocuklara nazaran ailede inanç eğitimini daha az aldıklarını düşündükleri görülmektedir. Tabloya bakıldığında erkek çocukları kız çocuklara göre daha fazla "Aileden aldıkları inanç eğitiminin zorluklarla başa çıkmasına katkı sağladığı" fikrine sahiptirler.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

4.1. Ebeveynlerle Yapılan Nitel Araştırmaya İlişkin Sonuçlar

Ailede inanç eğitimi verilmesi konusunda O.E.Ç.'nin ebeveynlerinin tamamı (30 kişi) hemfikirdir. Ebeveynlere inanç eğitimi denilince ne anladıkları sorulduğunda en çok Allah'a inanmayı, O'na dayanmayı, şükretmeyi, kaza ve kadere imanı, teslimiyeti, tevekkül ve ibadetleri yerine getirmeyi anladıklarını ifade etmişlerdir. Bu görüşlerden hareketle ebeveynlerin çocuklarına vermeleri gereken inanç eğitiminin ehemmiyeti hususunda farkındalıkları olduğu ve çocuklarının engeliyle başa çıkmalarına katkı sağlamaya yönelik bir inanç eğitimi verdikleri söylenebilir.

Ailede inanç eğitiminin nasıl verilmesi gerektiği konusundaysa ailelerin çoğu bizzat kendileri örneklik oluşturarak çocuklarına inanç eğitimi verebileceklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin yanıtları incelendiğinde çocukların sözden ziyade eyleme dikkat ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çelenk (2004) özel gereksinimli olmayan çocuklara yönelik yaptığı çalışmada ebeveynleri dinî görevlerini yerine getiriyorsa çocukların da bunları yerine getirdiği sonucuna ulaşmıştır. Buna göre "Ebeveynlerin örneğliğinin özel gereksinimi bulunsun ya da bulunmasın çocuklarına etkisi vardır," denilebilir.

Neredeyse tüm ebeveynler (27 kişi) inanç eğitimi çocuklarına verdiklerini fakat bu konuda kendilerini yeterli hissetmediklerini (29 kişi) söylemişlerdir. Bu sonucun Pekcan - Tosun (2023)'un ulaştığı sonuca benzer olduğu görülmektedir. Ebeveynler inanç eğitimine dair destek almak istemektedirler.

Ebeveynler inanç eğitime dair yaptıkları etkinliklerin başında Kur'an'ı Kerim'i, duayı, Elif Ba'yı öğretmek olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar temel din öğretimi faaliyetleridir. Bunların yanında çocuğa ilerleyen yaşlarında inançsal ve varoluşsal sorgulamalarına tatmin edici cevaplar verebilecek bir öğretim faaliyeti verilebilir. Çocuğa inanç esaslarının anlamlandırılarak öğretilmesi, ibadet ve dinî vecibelerin hikmet ve adap boyutları ile öğrenilmesi daha sağlıklı bir inanç eğitimi olarak değerlendirilmektedir (Kanger, 2022).

Ebeveynler O.E.Ç.'yle gerektiği kadar nitelikli zaman geçiremediklerini ifade etmişlerdir. Nitelikli zaman geçirdiklerini düşünen ebeveynler ise en çok dinî sohbetlerde bulunup hep beraber ibadet ettiklerini söylemişlerdir. Ebeveynlerin nitelikli zaman geçirme konusundaki düşünceleri incelendiğinde Ramazan ve Kandil gecelerinin ailece bir araya gelip sohbet etmeye imkan sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ailelerin çoğu (26 kişi) çocuklarının zorluklarla başa çıkmasında inanç eğitiminin katkısı olduğuna dair görüş belirtmişlerdir. Muhcu (2015)'da ortopedik engelli bireylerin engeliyle başa çıkmada hangi yöntemleri kullandıklarını tespit etmeye çalıştığı araştırmasında ortopedik engelli bireylerin dinî olarak kendilerini suçlu ve kötü olarak nitelendirmedikleri ve yaratıcısıyla olan bağlarında inanç ve amel konusunda herhangi bir engelin bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ebeveynler; Allah'a ve kadere inanmayı, kendisinden daha zor durumda olanlara bakarak şükretmeyi, potansiyelini açığa çıkarıp engeliyle barışmayı, sabırlı, ümit var olmayı, sabrının sonunda elde edeceği mükâfatı, din hocalarının duasını almayı, tevekkülü, duayı ve sosyal çevre oluşturmayı engeliyle başa çıkma da çocuklarına olumlu yönde etki eden faktörler olarak değerlendirmişlerdir. Musayev (2013)'in araştırmasında da özel gereksinimli bireylerin Allah, kader, ahiret, ibadet, dua, tevekkül, sabır, şükür gibi inanç ve değerlerden fazlasıyla güç aldıkları sonucuna varılmıştır. Fakat ortopedik engelli çocukların ailede inanç eğitiminin incelendiği bu makalede "Kendi potansiyelinin farkında olup engeli ile başa çıkması", "Din hocalarının duasını almak ve şifa için okutmak", "Sosyal çevre oluşturmak" gibi temalar da oluşmuştur.

Ebeveynlerin çocuklarını Allah'a iman ve kader inancına yönlendirmeleri çocukların engelleriyle başa çıkmasında önemli bir etken olduğu söylenebilir. Çünkü kader inancı büyük ölçüde psikoterapik işlevselliği olan içinde ümit var olmayı, Allah'a tevekkülü, O'ndan gelene rıza göstermeyi ve zor zamanlarda Allah'a sığınma gibi aktiviteleri içeren bir olgudur (Karakaş - Koç, 2014).

Ebeveynlerin bir kısmı da çocuklarına sabretmelerini, yaşadıkları durumun bir imtihan olduğunu, mükafatını alacaklarını söyleyerek çocuklarının engeliyle başa çıkmalarına yardımcı olacak bir inanç eğitimi vermektedir. Şüphesiz inançlarından destek alan özel gereksinimli birey, bulunduğu duruma kendisinden beklenildiği şekilde sabredip kurtuluşa erme isteğini yaratıcısına yönelterek hem görevini yerine getirmenin mutluluğunu yaşar hem de yaratıcısının onun çektiklerine karşılık vereceği mükafatı düşünerek önemli ölçüde tatmin olur (Bahadır, 2010). Bireylerin engellilikle başa çıkmasında dini inançların pozitif yönde etkisi olduğu sonucuna ulaşan başka araştırmalar da vardır (Bahçekapılı- Treloar, 2013; Ünal, 2018; Kayacı, 2023).

Ebeveynlerden neredeyse hiçbiri çocuğunun engeliyle başa çıkmasında oluşturduğu sosyal çevrenin etkili olduğunu söylememiştir. Halbuki çocukların kendileriyle benzer şeyleri yaşayan yaşatlarını görmeleri onları yalnızlık duygusundan çıkarıp kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlayabilir. 'Bir engelli en iyi anlayacak yine bir engellidir' kaidesinden yola çıkılarak özel gereksinimli bireylerin birbirlerine manevi olarak destek olmaları ve deneyimlerini paylaşabilecekleri ortam ve imkânların artırılması onların hayata tutunabilmeleri ve dinî, manevi yolculuklarına güçlü bir şekilde devam etmeleri için önem arz etmektedir (Kanger, 2022).

O.E.Ç.'nin ebeveynleri çocuklarının engelleriyle başa çıkma hususunda zorlanma nedenleri olarak akran tepkisi, kardeş kıyaslaması, öğretmenin okulda özel gereksinimli çocuğa yaklaşımı noktasında gerekli donanıma sahip olmaması gibi durumları belirtmişlerdir. Yapılan bir araştırmada da özel gereksinimli bireylerin ulaşım, akran/toplum baskısı, zorbalık dışlanma ile karşılaştıkları tespit edilmiştir (Çakır vd., 2021). Kayacı (2023) çalışmasında işitme engelli lise öğrencilerine çevresindeki bireylerin yardımcı olmaları ve sevgiyle yaklaşmaları neticesinde işitme engelli öğrencilerin iyi oluşlarına katkı sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Toplumun özel gereksinimli bireylere yaklaşımda nasıl davranılması gerektiği hususunda bilinçlendirilmesine çalışılması onların engelleriyle başa çıkmalarına pozitif yönde katkı sağlayabilir.

Araştırmada O. E. Ç.'nin ailelerine inançsal konularda en çok "Allah, Ahiret ve Kıyamet" hakkında soru sorduğunu bunu "Melek, Cin ve Şeytan" ile alakalı konuların takip ettiği tespit edilmiştir. Ebeveynler çocuklarının inançsal konularda sordukları soruları cevaplandırmada kendilerini yeterli hissetmemektedirler.

O.E.Ç.'si okulda din eğitimi alan ebeveynlerin çoğu ortopedik engelli çocuklarının okulda aldıkları din eğitiminin inanç eğitimine katkısı olduğunu düşünmektedir. Ebeveynler okuldaki DKAB dersinin inanç eğitimine katkısında öğretmen faktörünün çok önemli olduğunu söylemiştir. Bu nedenle özel gereksinimli bireylerin eğitimiyle ilgilenen eğitimcilerin hem kişisel mesleki bilgi, kültür, beceri ve formasyon eğitimi konusunda desteklenmeleri önemlidir (Turanalp, 2017).

4.2. Ortopedik Engelli Çocuklarla Yapılan Nicel Araştırmaya İlişkin Sonuçlar ve Ebeveynlerin Sonuçlarıyla Karşılaştırılması

Ortopedik engelli çocuklar ebeveynlerinin inanç eğitimi konusunda gerekli hassasiyete sahip olduklarını (%90) düşünmektedirler. Çocukların bu cevabı ebeveynlerinin cevabıyla paraleldir.

Bazı O.E.Ç.'nin görüşleri ailelerinden inanç eğitimi almadığı (%10) ya da bazen aldığı (%10) yönündedir. Oysa ebeveynlerin tamamına yakını çocuklarına inanç eğitimi verdiklerini söylerken bu meyanda yetersizliklerini de dile getirmişlerdir. Bu durum ebeveyn ve çocuklar arasında "inanç eğitimi" olgusunun farklı değerlendirilebileceği ya da ailede inanç eğitiminin yeterlik ve tatmin edicilik düzeylerinin farklı olduğu anlamına gelebilir.

O.E.Ç.'nin çoğu (%70) inanç konularında sordukları sorulara ebeveynlerinin onları tatmin edici cevaplar verdiğini belirtmiştir. Ebeveynlerin bu konuda görüşleri ise yeterli olamadıkları yönündedir. Bu husus çocukların bakış açısıyla değerlendirildiğinde ebeveynlerin onların sorularına kısmen tatmin edici ölçüde cevaplar verebildiği söylenilebilir.

O.E.Ç.'nin internette inanç konularını araştırıp araştırmadıklarının sorulduğu anket sorusuna verdikleri yanıtta çocuklar %16,7 oranında her zaman, %10 oranında çoğu zaman, %50 oranında bazen şıklarını işaretlemişlerdir. Buradan yola çıkarak web tabanlı kaynakların çocukların sorularını yanıtlamada mühim bir yeri olduğunu ve bu hususta ailelerin ve eğitimcilerin onları doğru ve yararlı internet sitelerine yönlendirmesinin eğitim açısından etkili olabileceğini söylemek mümkündür.

O.E.Ç.'nin ailede aldıkları inanç eğitimlerinin engelleriyle başa çıkma noktasında destek olup olmadığını anlamaya yönelik sorulan soruya verilen cevaplarda çocukların %50'si her zaman, %16,7'si çoğu zaman, %26,7 bazen, %6,6'sı ise hiçbir zaman şeklinde cevap vermişlerdir. Bu cevaplar çocukların inanç ve dinî başa çıkma konusunda daha nitelikli ve kişiye özel rehberliğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir denilebilir.

O.E.Ç.'nin okuldaki din eğitiminin inanç gelişimine katkı sağladığı konusunda çocukların çoğu %81,4 okulda aldıkları din eğitiminin inanç gelişimine olumlu katkısı olduğu yönünde cevap verirken, %11,1 bazen, %7,4 hiçbir

zaman şeklinde cevap vermiştir. Bu oranlarla ailelerinki karşılaştırıldığında çocukların okulda aldıkları din eğitiminin inanç eğitimine pozitif katkısı yönünde daha olumlu bir yaklaşımla yanıt verdiklerini söylemek mümkündür. Örgün öğretimdeki din derslerinin genel olarak O.E.Ç.'nin inanç gelişimini pozitif yönde desteklediğini; çocuklardan bazılarının "bazen" ve "hiçbir zaman" şıklarını işaretlemesinin ise örgün din öğretimi programlarının inanç gelişimine etkisinin daha kapsamlı araştırılması ihtiyacını ifade etmektedir.

O.E.Ç.'nin çoğunluğu inançla ilgili yanıtını bulamadığı sorularının olmadığını düşünmektedir. O.E.Ç.'nin cinsiyet değişkenine göre anket sorularına verilen cevaplar incelendiğinde erkek çocuklarının kız çocuklarına nazaran ailede inanç eğitimini daha fazla aldıklarını düşündükleri tespit edilmiştir. Bu meyanda erkek çocuklarının kız çocuklarından daha çok aileden aldıkları inanç eğitiminin zorluklarla başa çıkmalarına katkı sağladığı yönünde görüş bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu soruya verilen cevaplardaki fark ciddi orandadır bunun nedeni kız çocuklarının ailede inanç eğitimini daha az aldıkları düşüncesinde olmalarından kaynaklanabilir.

4.3. Öneriler

Araştırmada O.E.Ç.'nin ebeveynlerinin çocuklarına inanç eğitimi verme hususunda kendilerini yetersiz hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı vb. kurumlarda dernekler ve sivil toplum kuruluşları tarafından özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin din eğitimine fayda sağlamaya yönelik çalışmalar yapılabilir; ailelere yönelik eğitim programları, görsel, yazılı, dijital materyaller oluşturulabilir.

O.E.Ç.'nin aileleri inanç eğitimi verirken en fazla dinî kitaplardan ve Kur'an-ı Kerim'den faydalandıklarını bunları da daha çok Kur'an Kurslarından, okullardan ve derneklerden temin ettiklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin bu konudaki gereksinimlerini karşılayabilmek için fıkhi, itikadî konuları barındıran, onların sorularına cevap verebilen eserler, İslam dininin engelli bireye bakışı, engelli sahabelere Hz. Peygamber'in (sav) yaklaşımı ve örnekliği gibi konuları işleyen çalışmalar ebeveynlere sunulabilir.

O.E.Ç.'nin ebeveynleriyle yapılan görüşmeler sonucunda özellikle annelerin çocuklarının rehabilitesi için ömürlerini vakfettikleri müşahade edilmiştir.

Bu nedenle İlahiyat Fakültelerinde ve Manevi Rehberlik ve Danışmanlık Bölümü'nde okuyan öğrencilere özel gereksinimli birey ve ailelerinin din eğitime yönelik eğitimler verilip derslerin uygulama boyutu olarak saha çalışmalarında sosyal sorumluluk projeleri yapmaları sağlanabilir. Bu yolla özel gereksinimli birey ve ailelerine psikolojik desteğin verilmesinin yanında onların inanç eğitimi konusunda bilinçlenmeleri sağlanabilir. Ortopedik engelli çocuklarla da nitel çalışmalar yapılması daha iyi veriler elde edilmesini sağlayabilir.

Kaynakça

- Ay, Mehmet Emin. "Çocuklara İman Esaslarının Öğretimi". *studylibtr.com*. 2022. Erişim 06 Temmuz 2024. <https://studylibtr.com/doc/1077586/çocuklara-iman-esaslarının-öğretimi>
- Bahadır, Abdülkerim. "Psiko-Sosyal Bir Sorun Olarak Engelliliği Anlamlandırma Dinî Referanslar ve Pratik Yansımaları". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 10/2 (30 Eylül 2010), 9-25. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3344158>
- Bahçekapılı, Yazar: Linda L. Treloar Çev Mehmet - Treloar, Linda L. "Engellilik, Dini İnançlar ve Kilise: Engelli Yetişkinlerin ve Aile Bireylerinin Deneyimleri". *Journal of Istanbul University Faculty of Theology* 27 (12 Eylül 2013), 211-230. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuilah/issue/984/11095>
- Canöz, Şakir. "Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim". *İlköğretimde Özel Eğitim*. ed. Hasan Avcioğlu. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013.
- Creswell, John W. *Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları Araştırma Deseni*. çev. Selçuk Beşir Demir. Ankara: Eğiten Kitap, 3. Basım, 2017.
- Çakır, Emine vd. "Engelli Bireylere Sahip Ailelerin Eğitim Alanında Yaşadığı Zorlukların Okul Sosyal Hizmeti Kapsamında Değerlendirilmesi". *Ufku Ötesi Bilim Dergisi* 21/2 (31 Aralık 2021), 188-210. <https://doi.org/10.54961/uobild.1030818>
- Çelenk (Kurt), Şule. *Çocuklara Dini Alışkanlıkların Kazandırılmasında Aile, Okul ve Çevrenin Etkisi*. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Thesis, 2004. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi).

- Fowler, James W. "İman Bilincinin Evreleri". çev. Ali Ulvi Mehmedoğlu. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2000), 85-104.
- Gümüş, Arife. "İnsanın ve Toplumun İnşasında Ailenin Rolü". *Ailede Din Eğitimi*. ed. Gülsüm Pehlivan Ağırakça - Arife Gümüş. 1-111. Yekder, 2019.
- Kanger, Faruk. "Omurilik Felçlisi Engellileri Üzerine Dinî ve Manevi Danışmanlık Odaklı Nitel Bir Araştırma". *Değerler Eğitimi Dergisi* 20/43 (25 Haziran 2022), 105-133. <https://doi.org/10.34234/ded.1045540>
- Karadaş, Cağfer. *Kafama Takılanlar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Basım, 2022.
- Karakaş, Ahmet - Koç, Mustafa. "Stresle Başa Çıkma ve Dini Başa Çıkma Yöntemleri Arasındaki İlişki: Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 3/3 (13 Ağustos 2014), 610-631. <https://doi.org/10.15869/itobiad.88954>
- Kayacı, Eyyüp. "İşitme Engelli Öğrencilerin Sorunları ve Dini Başa Çıkma Yöntemleri". *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9/1 (30 Haziran 2023), 731-761. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.1275425>
- Kula, Naci. "Engelli Birey ve Ailelerinin Yaşantılarında Hz. Muhammed'in Örnekliliği (Çorum Örneği)". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/3 (01 Haziran 2011), 163-194. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/daad/issue/4493/61897>
- Muhcu, Selvi. *Ortopedik Engellilik ve Dini Başa Çıkma (Trabzon Örneği)*. Hitit Üniversitesi, Thesis, 2015. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi).
- Musayev, İslam. *Engelli Bireylerin Din Eğitimi*. Bursa Uludağ Üniversitesi, Thesis, 2013. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi).
- Osmanoğlu, Cemil. "Din Eğitiminin Gelişimsel Temeli Olarak İnanç". *Bilimname : Düşünce Platformu* 27 (Şubat 2014), 177-206.
- Özdemir, Saadettin. "Türkiye'de Özel Eğitim ve Özel Eğitim'de Din Eğitimi". *Özel Eğitimde Din Eğitimi*. ed. Saadettin Özdemir - Mustafa Başkonak. Ankara: Grafiker Yayınları, 1. Basım, 2018.

- Pekcan, Burak. *Ortopedik Engelli Bireye Sahip Ebeveynlerin Din Eğitimi İhtiyaçlarının İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi, Thesis, 2022. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi).
- Pekcan, Burak - Tosun, Cemal. "Ortopedik Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Din Eğitimi İhtiyaç ve İçeriklerine Yönelik Görüşleri". *Dini Araştırmalar* 26/64 (15 Haziran 2023), 125-158. <https://doi.org/10.15745/da.1262464>
- Turanalp, Muhammed Fatih. *Ortopedik Engellilerde Din Eğitimi*. Aybil Yayınevi, 2017.
- Ünal, Vehbi. "Engellilerin Engelliliğe Bakışı ve Dine Yaklaşımları". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/3 (15 Aralık 2018), 1457-1482. <https://doi.org/10.18505/cuid.440470>
- Yaparel, Recep. "Depresyon ve Dini İnançlar İle Tabiatüstü Nedensel Yüklemeler Arasındaki İlişkiler". *Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (1994).
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 12. Basım, 2021.
- Aile Eğitim Rehberi Ortopedik Özürlüler*. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, 2008.